

Лекція №4.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Система забезпечення якості вищої освіти

- 1.1. Основні завдання системи та процедури забезпечення якості вищої освіти
- 1.2. Система стандартів вищої освіти
- 1.3. Компетентнісний підхід щодо розроблення стандартів вищої освіти

2. Система контролю та оцінювання якості навчання

- 2.1. Цілі, завдання та функції контролю якості навчання
- 2.2. Вимоги до системи контролю
- 2.3. Види, рівні та форми контролю якості навчання
 - 2.3.1. Види контролю
 - 2.3.2. Рівні контролю
 - 2.3.3. Форми контролю

3. Проблеми педагогічної діагностики

- 3.1. Цілі та завдання педагогічної діагностики і кваліметрії
- 3.2. Кваліметричні шкали
 - 3.2.1. Типи кваліметричних шкал
 - 3.2.2. Вибір розмірності шкали
- 3.3. Аналіз існуючих систем оцінювання якості навчання
- 3.4. Вимоги до контрольних завдань
 - 3.4.1. Тривалість контролю
 - 3.4.2. Складність і трудомісткість контрольних завдань
 - 3.4.3. Структура контрольних завдань
- 3.5. Особливості тестового контролю
- 3.6. Критерії і методи оброблення результатів контролю
- 3.7. Кваліметрія магістерських дисертацій
- 3.8. Кваліметрія рефератів
- 3.9. Методи оцінювання якості викладання

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Основні завдання системи та процедури забезпечення якості вищої освіти

Виконуючи завдання Болонського процесу щодо розроблення єдиної системи гарантії якості вищої освіти, було створено Європейську асоціацію гарантії якості вищої освіти (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). У межах ENQA було розроблено низку документів, що містять загальні вимоги до кваліфікацій та компетентностей фахівців з вищою освітою та поради щодо системного забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти. Головними документами ENQA є «Структура кваліфікацій європейської зони вищої освіти» (Європейська рамка кваліфікацій, прийнята у Бергені, 2005 р.) та «Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти» (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG*), що містить три основні частини: стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості, стандарти і рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості та стандарти і рекомендації щодо агентств забезпечення якості.

Якість освіти є характеристикою ступеня досягнення мети вищої освіти та визначає здатність системи вищої освіти задовольняти встановлені і передбачені освітні та освітньо-професійні потреби окремої особи або(та) суспільства, віддзеркалює здатність системи вищої освіти задовольняти потреби особистості та суспільства.

Держава, визнаючи освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства, повинна гарантувати кожному громадянину належний рівень освітніх послуг, якість освіти.

Завданнями системи забезпечення якості вищої освіти в Україні є:

- забезпечення громадян якісними освітніми послугами, гарантування суспільству того, що вищий навчальний заклад чи конкретна освітня програма мають правильно сформульовану мету та умови їх досягнення;
- забезпечення прогресу у вищій освіті за рахунок створення критеріїв та принципів ефективності освіти;
- стимулювання розвитку ЗВО і вдосконалення освітніх програм шляхом безперервного самоаналізу, планування та управління;
- забезпечення можливості інтеграції в світову систему вищої освіти;
- забезпечення конкурування вищої освіти України на світовому та європейському ринках освітніх послуг.

Систему забезпечення якості вищої освіти в Україні побудовано відповідно до вимог «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої

освіти» (*ESG*). Нову редакцію цього документу було прийнято у рамках Болонського процесу на саміті міністрів освіти в Єревані (2015 р.).

Основні питання щодо складу і функціонування системи забезпечення якості викладені у розділі V «Забезпечення якості вищої освіти».

Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:

- системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

- системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

- системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;

- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

- забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях науково-педагогічних працівників, студентів і аспірантів.

Система внутрішнього забезпечення якості ЗВО оцінюється НАЗЯВО щодо її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти.

Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

- забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;

- забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;

- налагодження доступного і зрозумілого звітування;

- проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями.

Система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- забезпечення наявності та ефективності процесів і процедур зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення наявності достатніх і збалансованих ресурсів для здійснення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення незалежності у діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;
- підзвітність.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти має широкі повноваження, а саме:

- формує вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, розробляє положення про акредитацію освітніх програм;
- аналізує якість освітньої діяльності вищих навчальних закладів;
- проводить ліцензійну експертизу, готує експертний висновок щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності;
- формує пропозиції щодо переліку спеціальностей вищої освіти;
- формує єдину базу даних запроваджених вищими навчальними закладами спеціалізацій;
- проводить акредитацію освітніх програм;
- формує критерії оцінки якості освітньої діяльності, за якими можуть визначатися рейтинги вищих навчальних закладів України;
- розробляє вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, розробляє порядок їх присудження спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів;
- розробляє положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад, акредитує спеціалізовані вчені ради та контролює їх діяльність;
- акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Процедурами, що забезпечують контроль та управління якістю вищої освіти, є ліцензування освітньої діяльності та акредитація освітніх програм.

Ліцензування – процедура визнання спроможності ЗВО провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності.

Акредитація освітньої програми – процедура оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності ЗВО за цією програмою на предмет:

- відповідності стандарту вищої освіти;
- спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання;
- досягнення заявлених у програмі результатів навчання;

Для отримання експертного висновку про можливість видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності ЗВО подає до НАЗЯВО комплект документів, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю.

НАЗЯВО у двомісячний строк проводить ліцензійну експертизу та видає заявникові експертний висновок.

Для отримання ліцензії ЗВО подає до МОН України заяву та експертний висновок НАЗЯВО. На підставі отриманих документів МОН України протягом 10 днів видає ЗВО ліцензію або обґрунтовано відмовляє у її видачі.

У ліцензії визначається так званий ліцензований обсяг – максимальна кількість осіб, яким вищий навчальний заклад може одночасно забезпечити здобуття вищої освіти за певною спеціальністю і рівнем вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності.

ЗВО, що отримав ліцензію має право оголошувати прийом студентів і здійснювати прийом за ліцензованими спеціальностями відповідних рівнів вищої освіти в межах встановленого ліцензованого обсягу.

Ліцензія на провадження освітньої діяльності ЗВО може бути анульована лише у разі:

- подання вищим навчальним закладом заяви про припинення освітньої діяльності;
- виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих для ліцензування;
- невиконання вищим навчальним закладом протягом одного року розпорядження МОН України, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, про усунення порушення стандарту освітньої діяльності.

Для акредитації освітньої програми, ЗВО подає до НАЗЯВО комплект документів, що підтверджують відповідність його освітньої діяльності стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю.

Протягом двох місяців готується експертний висновок відповідної галузевої експертної ради НАЗЯВО та за результатами акредитаційної експертизи приймається рішення про акредитацію чи відмову в акредитації. Протягом трьох днів з дня прийняття рішення про акредитацію освітньої програми НАЗЯВО видає ЗВО відповідний сертифікат.

Сертифікат про акредитацію вперше видається за кожною акредитованою освітньою програмою строком на п'ять років, а при другій та наступних акредитаціях – строком на 10 років. Інформація про видачу сертифіката вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Сертифікат підтверджує відповідність освітньої програми ЗВО стандарту вищої освіти і дає право на видачу диплома державного зразка за цією спеціальністю.

2. Система стандартів вищої освіти

Система стандартів вищої освіти складається з державних стандартів та стандартів ЗВО. До **державних стандартів** відносяться:

- національна рамка кваліфікацій;
- перелік галузей знань і спеціальностей;
- класифікатор кваліфікацій;
- професійні стандарти;
- стандарт освітньої діяльності;
- стандарти вищої освіти.

До **стандартів ЗВО** відносяться:

- перелік спеціалізацій;
- освітні програми;
- навчальні плани;
- робочі навчальні плани;
- програми навчальних дисциплін;
- робочі програми кредитних модулів.

Взаємозв'язок складових системи стандартів вищої освіти надано на рис. 9.1.

Рис. 9.1. Система стандартів вищої освіти

Національна рамка кваліфікацій (НРК) – це нормативний документ, що відображає структуру та зміст кваліфікацій, взаємозв'язок відповідних результатів навчання кожного рівня освіти, що є легкозрозумілими як на національному, так і міжнародному рівнях.

Перелік галузей знань і спеціальностей (ПГЗС) – це класифікатор сфери освіти за ознакою специфічності узагальненого об'єкта діяльності та виробничих функцій у межах галузі знань.

Класифікатор професій ДК 003:2010 (КП) – це класифікатор професій, посад і виконуваних робіт відповідно до Міжнародної стандартної класифікації професій (ISCO – 88).

Професійний стандарт (ПС) – це багатофункціональний нормативний документ сфери праці, що визначає у межах певного виду економічної діяльності (галузі професійної діяльності) вимоги до змісту і умов праці, кваліфікації та компетентностей працівників за різними кваліфікаційними рівнями.

Професійний стандарт містить:

- визначення виду економічної діяльності та групи занять (КВЕД – ДК 009: 2010);

- визначення узагальненої виробничої функції та рівня кваліфікації;
- можливі посади (Класифікатор професій ДК 003:2010);
- вимоги до рівня освіти;
- вимоги до досвіду практичної роботи;
- виробничі функції – рівень потрібної кваліфікації – виробничі дії – потрібні знання та уміння.

Стандарт освітньої діяльності (СОД) – це сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу.

Стандарт вищої освіти (СВО) – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ).

Стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє Міністерство освіти і науки України з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Стандарт вищої освіти визначає нормативну складову вимог до результатів освіти за спеціальністю, додаткові вимоги щодо особливостей спеціалізацій розкриваються у відповідних освітніх програмах університету.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- перелік компетентностей випускника;
- нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- форми атестації здобувачів вищої освіти;
- вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Освітня програма (ОП) – це система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає:

- вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення;
- кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми;
- очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти.

Освітньо-професійна програма розробляється для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та другого (магістерського) рівня (практичний профіль).

Освітньо-наукова програма розробляється для другого (магістерського) рівня вищої освіти (академічний профіль) та для третього (наукового) рівня вищої освіти.

Освітня програма використовується під час :

- акредитації освітньої програми та інспектування освітньої діяльності за спеціальністю;
- розроблення навчального плану, програм навчальних дисципліні і практик;
- розроблення засобів діагностики якості вищої освіти;
- визначення змісту навчання в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- професійної орієнтації здобувачів фаху.

Освітні програми за певними спеціальностями та рівнями вищої освіти розробляються робочими групами відповідних випускових кафедр, узгоджуються з навчально-методичним управлінням університету та ухвалюються вченими радами відповідних факультетів/інститутів. Освітні програми затверджуються ректором.

До університетських стандартів також відносяться: переліки освітніх програм, навчальні плани (НП), робочі навчальні плани (РНП), програми навчальних дисциплін (ПНД) та робочі програми кредитних модулів (РПКМ).

3. Компетентнісний підхід щодо розроблення стандартів вищої освіти

У Берлінському комюніке (2003 р.) визнано необхідним «виробити структуру порівнянних кваліфікацій для національних систем вищої освіти на основі результатів навчання й компетентностей».

Результати навчання, виражені мовою компетентностей – шлях до розширення академічного й професійного визнання й мобільності, до збільшення порівнянності й сумісності дипломів і кваліфікацій.

Компетентнісний підхід є найбільш адекватним для опису результатів освіти. Орієнтація стандартів, навчальних планів і програм навчальних дисциплін на результати навчання у вигляді системи компетентностей роблять кваліфікації порівнянними й прозорими.

Відзначимо, що «*learning*» у перекладі з англійського – не «навчання», а саме «учіння». Таким чином, термін «*learning outcomes*» варто розуміти в руслі принципу студентоцентризму не як «результати навчання», а як «*результати учіння*» або – як «*навчальні досягнення*», що позначає разом узяті знання і компетентності, якими реально опанував випускник, а також його готовність до застосування отриманих знань і вмінь. Саме в цих поняттях укладене те головне, що характеризує сучасне уявлення про студентоцентрований (*lerner-centered*) підхід, в основі якого – підтримка створення навчальних програм, які сфокусовані на досягненнях студентів.

У загальноєвропейському проекті TUNING (проект Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі»), що реалізується з 2000 р. європейськими університетами при взаємодії зі сферою праці та спрямований на формування загальної методології порівнянності і сумісності рівнів та змісту освітніх програм у різних галузях вищої освіти зазначається, що «...поняття «компетентність» включає *знання і розуміння* (теоретичне знання відповідної академічної галузі, здатність знати і розуміти), *знання як діяти* (практичне і оперативне використання знань у конкретних ситуаціях), *знання як*

бути (цінності, як невід’ємна частина способу сприйняття та життя з іншими у соціальному контексті)».

Таким чином, «компетентність» включає в себе не тільки когнітивну й операційно-технологічну (діяльнісну) складові, але й мотиваційні, етичні та соціальні якості особистості.

На відміну від кваліфікаційної моделі, що використовувалася раніш у освітньо-кваліфікаційних характеристиках, компетентнісна модель фахівця, менш жорстко прив’язана до конкретного об’єкта й предмета праці. Це забезпечує мобільність випускників в умовах сучасного ринку праці. Компетентнісна модель – це модель майбутньої ефективної роботи, соціальної взаємодії й адаптованості випускника. Для цього необхідно забезпечити:

- визначення структури компетентностей, що відбиває у системному й цілісному виді образ відповідного фахівця;
- формування результатів освіти у вигляді ознак готовності студента/випускника продемонструвати відповідні компетентності.

Тобто, потрібно зробити опис мети та результатів навчання мовою компетентностей. Головне в описі результатів навчання – ключові два слова – «вмію робити». Це – вихідна установка для опису результатів навчання мовою компетентностей.

Таким чином, формула визначення компетентностей має бути такою:

«КОМПЕТЕНТНІСТЬ» = ЗДАТНІСТЬ (ГОТОВНІСТЬ)
«ДІЯ (що робити)» + «ОБ’ЄКТ ДІЇ»

Компетентність фахівця з вищою освітою складається з системи окремих компетентностей. Відповідно до пропозицій розробників проекту TUNING компетентності поділяються на загальні та спеціальні.

До **загальних компетентностей** відносяться:

- інструментальні, що включають здатність використовувати у професійній діяльності базові загальні знання у галузі математики і природничих наук, гуманітарних та соціально-економічних наук; комп’ютерну грамотність і лінгвістичні навички; здатності здобувати і аналізувати інформацію із різноманітних джерел тощо;
- системні, що включають здатність адаптації до нових ситуацій; здатність розуміти, використовувати та генерувати нові ідеї; здатність організовувати і планувати роботу; здатність організувати працю з урахуванням організаційно-правових положень, прагнення успіху тощо;
- міжособистісні (соціально-особистісні), що включають здатність до критики та самокритики, толерантність, вміння працювати у колективі, загальна культура, прихильність до етичних цінностей.

До **спеціальних (професійних) компетентностей** відносяться здатності вирішувати типові професійні завдання та виконувати професійні обов’язки на первинних посадах.

В умовах прискорюваних змін і наростання невизначеностей, характерних для сучасних ринків праці, загальні компетенції здобувають особливо важливе значення.

Для більшості спеціальностей можна запропонувати таке ядро системних компетентностей (табл. 9.1).

Таблиця 9.1. Системні компетентності

<i>Бакалаври</i>	<i>Магістри</i>
Здатність вчитися, здобувати нові знання, уміння, у тому числі в галузі, відмінної від професійної	Здатність удосконалювати й розвивати свій інтелектуальний і культурний рівень, будувати траєкторію професійного розвитку й кар'єри
Здатність застосовувати професійні знання й уміння на практиці	Здатність виявляти наукову сутність проблем у професійній сфері, знаходити адекватні шляхи щодо їх розв'язання
Здатність гнучко адаптуватися до різних професійних ситуацій, проявляти творчий підхід, ініціативу	Здатність генерувати нові ідеї й нестандартні підходи до їх реалізації (креативність)
Здатність критично оцінювати й переосмислювати накопичений досвід (власний і чужий), рефлексувати професійну й соціальну діяльність	Здатність приймати управлінські рішення, оцінювати їхні можливі наслідки й брати відповідальність за результати діяльності своєї та команди
Здатність вести дослідницьку діяльність, включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку його якості	Здатність до самостійного освоєння нових методів дослідження, зміні наукового й науково-виробничого профілю своєї діяльності
Здатність організовувати свою діяльність, працювати автономно та у команді	Здатність керувати проектами, організовувати командну роботу, проявляти ініціативу з удосконалення діяльності

Можна запропонувати таке ядро інструментальних компетентностей (табл. 9.2).

Таблиця 9.2. Інструментальні компетентності

<i>Бакалаври</i>	<i>Магістри</i>
Здатність вирішувати проблеми в професійній діяльності на основі аналізу й синтезу	Здатність досліджувати проблеми із використанням системного аналізу, синтезу та інших методів
Здатність працювати з інформацією: знаходити, оцінювати й використовувати інформацію з різних джерел, необхідну для рішення наукових і професійних завдань	Здатність аналізувати, верифікувати, оцінювати повноту інформації в ході професійної діяльності, при необхідності доповнювати й синтезувати відсутню інформацію й працювати в умовах невизначеності
Здатність використовувати у професійній діяльності базові знання у галузі природничих, соціально-гуманітарних та економічних наук	Здатність пропонувати концепції, моделі, винаходити й апробувати способи й інструменти професійної діяльності з використанням природничих, соціально-гуманітарних та економічних наук
Здатність грамотно будувати комунікацію, виходячи із цілей і ситуації спілкування	Здатність організувати багатобічну (у тому числі міжкультурну) комунікацію й управляти нею
Здатність критично оцінювати й переосмислювати накопичений досвід (власний і чужий), рефлексувати професійну й соціальну діяльність	Здатність рефлексувати (оцінювати й переробляти) освоєні наукові методи і способи діяльності

Для всіх спеціальностей можна запропонувати таке ядро соціально-особистісних компетентностей (табл. 9.3).

Таблиця 9.3. Соціально-особистісні компетентності

<i>Бакалаври</i>	<i>Магістри</i>
Здатність відповідально приймати рішення з урахуванням соціальних, і етичних цінностей та правових норм	Здатність будувати професійну діяльність, бізнес і приймати рішення, керуючись засадами соціальної відповідальності, правових та етичних норм
Здатність грамотно будувати комунікацію, виходячи із цілей і ситуації спілкування	Здатність організувати багатобічну (у тому числі міжкультурну) комунікацію й управляти нею
Здатність здійснювати виробничу або прикладну діяльність у міжнародному середовищі	Здатність вести професійну, у тому числі науково-дослідну діяльність у міжнародному середовищі
Здатність усвідомлювати й урахувати соціокультурні розходження в професійній діяльності	Здатність використовувати соціальні й мультикультурні розходження для рішення проблем у професійній і соціальній діяльності
Здатність до усвідомленого визначення цілей у професійному й особистісному розвитку	Здатність визначати, транслювати загальні цілі в професійній і соціальній діяльності
Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів	Здатність до усвідомленого вибору стратегій міжособистісної взаємодії
Здатність підтримувати загальний рівень фізичної активності й здоров'я для ведення активної соціальної й професійної діяльності	Здатність транслювати норми здорового способу життя, захоплювати своїм прикладом
Здатність розуміти й аналізувати світоглядні, соціально й особистісне значимі проблеми й процеси, що відбуваються в суспільстві	Здатність розв'язувати світоглядні, соціально й особистісне значимі проблеми
Здатність орієнтуватися в системі загальнолюдських цінностей і цінностей світової й вітчизняної культури. Прихильність до гуманістичних цінностей для збереження й розвитку сучасної цивілізації	

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

1. Цілі, завдання та функції контролю якості навчання

У першому розділі було розглянуте поняття «освіта» з різних соціологічних, культурологічних і педагогічних позицій, коли вона виступає і як вид діяльності, і як процес, і як результат, і як ціль, і як засіб, і як цінність. У зв'язку з цим формується і багатогранне поняття якості освіти й навчання.

Якість навчання є інтегральною характеристикою освітнього процесу та його результату, що визначає міру їхньої відповідності вимогам суспільства та особи, тобто ступеня досягнення цілей навчання, що полягає в оволодінні студентами змістом навчання, досягненні ними заданого (нормативного) рівня підготовки (навченості).

Якість навчання визначається факторами, що обумовлюють його соціальну ефективність: змістом навчання, що включає вищі досягнення духовної культури й досвіду відповідної сфері діяльності; високою компетентністю педагогів; новітніми педагогічними технологіями і відповідним матеріально-технічним оснащенням тощо.

Якість навчання залежить безпосередньо від низки факторів, що, у свою чергу, залежать від деяких факторів другого рівня і так далі.

Проведемо декомпозицію першого рівня і виявимо структуру первинних факторів, що впливають на якість навчання. Основними факторами, що безпосередньо визначають якість навчання, є: характеристики навчально-виховного процесу, характеристики контингенту студентів і професорсько-викладацького складу, як суб'єктів процесу навчання, а також характеристики навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення навчального процесу й інфраструктури навчального закладу. Структуру факторів, що визначають якість навчання, їхній взаємозв'язок подано на рис. 10.1.

Рис. 10.1. Структура факторів, які визначають якість навчання

Опосередковано, через навчально-виховний процес, на якість навчання впливають наступні фактори: якісний склад (характеристики) професорсько-викладацького складу, рівень навчально-методичного забезпечення та стан навчально-матеріальної бази. Якість навчально-виховного процесу в свою чергу визначається рядом істотних властивостей цього процесу, які визначають його результативність. Істотними властивостями (факторами другого рівня) навчально-виховного процесу є: планування та організація навчального процесу, якість проведення різних видів занять, використання ефективних технологій і методів навчання та ін.

Характеристиками (властивостями) професорсько-викладацького складу є: його кваліфікація (наукові ступені та вчені звання), рівень спеціальної, наукової та методичної підготовки, наукова та методична активність, періодичність підвищення кваліфікації, організація роботи та ін.

Характеристиками контингенту студентів є: рівень підготовки абітурієнтів, обумовлений якістю профорієнтаційної роботи з абітурієнтами, ефективністю системи цільової підготовки абітурієнтів та роботи приймальної комісії, рівнем сформованості мотивації студентів до активної, планомірної навчальної роботи й організації цієї роботи.

Навчально-методичне забезпечення – це наявність якісних навчальних планів та програм навчальних дисциплін та практик, навчальних посібників та методичних розробок для студентів і викладачів, навчально-програмного забезпечення навчальних засобів, зокрема комп'ютерної техніки, дидактичних матеріалів тощо.

Навчально-матеріальна база – це аудиторії та їхнє устаткування, лабораторії та лабораторні стенди, навчальні майстерні та їхнє устаткування, комп'ютерна і телекомунікаційна техніка, вимірювальні прилади, технічні засоби навчання та ін.

Інфраструктура ЗВО – це навчальні корпуси та гуртожитки, бібліотека та читальні зали, їдальня та буфети, культурно-спортивні центри, бази відпочинку, поліклініка та ін.

Навчальний процес є складною системою, що самоорганізується. Узагальненою характеристикою функціонування навчально-виховного процесу є якість навчання. Самоорганізація та саморегуляція навчально-виховного процесу не може здійснюватись без надійного зворотного зв'язку, який реалізується за допомогою контролю навчального процесу та результатів навчання. Структурна схема такої системи подана на рис. 10.2.

Рис. 10.2. Контур управління якістю навчання

Управління якістю навчання – це цілеспрямовані дії, які здійснюються при проведенні навчального процесу з метою забезпечення та підтримки необхідного рівня його якості.

Керуючі дії спрямовані на фактори, які впливають на якість навчання. З урахуванням багатофакторної залежності якості навчання та багаторівневості їхніх зв'язків комплексна система управління якістю навчання являє собою ієрархічну сукупність контролюючих та керуючих органів й об'єктів керування, взаємодіючих за допомогою матеріально-технічних й інформаційних засобів при управлінні якістю навчання.

Основне завдання контролю навчального процесу – одержання інформації про його властивості та результати з метою ефективного управління процесом та його оптимізації, досягнення високої якості навчання студентів. Таким чином, основна функція контролю навчального процесу – діагностико-коригуюча.

Крім того, завданнями контролю можуть бути:

- семестрова атестація студентів, тобто визначення ступеня засвоєння ними змісту навчання з метою переведення на наступний цикл навчання;
- випускна атестація студентів, тобто встановлення фактичної відповідності рівня підготовки випускника вимогам СВО з метою вирішення питання про присвоєння йому відповідного ступеня і видання державного документа про вищу освіту;
- акредитація освітньої програми, тобто оцінка ефективності навчально-виховного процесу з підготовки фахівців конкретної спеціальності з метою одержання права видавати випускникам державні дипломи про вищу освіту;
- оцінювання ефективності функціонування ЗВО, з метою підтвердження або зміни його статусу (національного/дослідницького).

В усіх вище перелічених випадках реалізується контролююча функція.

Іншими завданнями контролю можуть бути:

- визначення успішності навчання студентів з метою планування наступних етапів навчального процесу;
- виявлення прогалин у навчанні окремих студентів з метою оптимізації процесу індивідуального навчання та мотивації студентів.

При вирішенні перелічених вище завдань реалізується діагностико-коригуюча функція.

При контролі навчального процесу крім контролюючої та діагностико-коригуючої функцій може виконуватися й інші функції: навчальна, мотиваційно-стимулююча, організуюча та виховна тощо.

Навчальна функція контролю полягає в активізації роботи студентів по засвоєнню навчального матеріалу, заохоченні повторення та систематизації навчального матеріалу, поглибленого вивчення й удосконалення рівня підготовки. Ця функція сприяє самоконтролю, активізує діяльність кожного студента, забезпечує закріплення погано засвоєного матеріалу.

Виховна функція передбачає формування вольових, моральних та інших позитивних якостей особистості: уміння відповідально та зосереджено працювати, використовувати прийоми самоконтролю, активність й акуратність та ін. Сам факт наявності системи контролю дисциплінує, організує та направляє діяльність студентів. Але досягається це не стільки через побоювання одержати незадовільну оцінку, скільки завдяки систематичній роботі з виявлення сильних та слабких сторін у розвитку особистості студента, виявлення прогалин у знаннях та їхньої найшвидшої ліквідації.

Головна роль при цьому приділяється формуванню у студентів творчого відношення до занять, їхнього активного прагнення вчитися у потужну силу, розвивати свої здатності. Показниками такого відношення є число бажаючих виступити на семінарських заняттях й брати участь у різних суспільних заходах, кількість відмінників навчання, участь в обговоренні життєвих проблем та ін. На екзаменах повинна виховуватись, в першу чергу, чесність (відповідь без підказок, шпаргалок), справедливо й об'єктивно виставлені оцінки також виховують студентів.

Організуюча функція забезпечує систематичність та планомірність навчальної роботи студентів, активізує їхню самостійну роботу. Організуюча функція починає діяти задовго до підсумкового контролю із самого початку навчання, коли викладач дає установки та висуває вимоги, які будуть поставлені при тому або іншому виді контролю. У вигляді засобів, які реалізують цю функцію, варто підготувати систему питань згідно з програмним матеріалом, організувати систему консультацій тощо.

Мотиваційно-стимулююча функція підвищує прагнення студентів поліпшити свої результати навчання, оцінку з дисципліни, сприяє розвитку змагальності у навчанні.

Залежно від поставлених цілей обирається об'єкт і предмет контролю. Об'єктами контролю у ЗВО можуть бути його структурні підрозділи (факультети, кафедри), студенти, окремі викладачі. Об'єкт контролю доцільно розглядати одночасно з позицій виконуваних ним функцій та з погляду факторів, які впливають на якість реалізації цих функцій. Визначення предмету (спрямованості) контролю, видів діяльності об'єкту та його функцій, являє собою досить актуальну проблему.

Предметом контролю можуть бути різні фактори, які впливають на якість навчання (див. рис. 10.1):

- знання, уміння та компетентності студентів як результат навчання;
- навчальний процес, його істотні властивості;
- методичне забезпечення навчального процесу;
- матеріально-технічне забезпечення навчального процесу;
- кадрове забезпечення навчального процесу;
- якісний склад студентів та ін.

Подальша декомпозиція зазначених предметів контролю вимагає їхнього розгляду як системи певних взаємозалежних компонентів і факторів. Так, при перевірці якості підготовки студентів за фахом необхідно визначити ступінь відповідності випускників вимогам освітньої програми, їхнього вміння вирішувати професійні завдання, виконувати функціональні обов'язки, які властиві первинним посадам. При контролі навчального процесу перевіряється його планування й організація, якість проведення різних видів занять та ін. Таким чином, фактори, які перевіряються, і будуть складати конкретний предмет контролю, а критерії їхнього аналізу та оцінювання обумовлюють форми та методи, тобто саму процедуру контролю.

2. Вимоги до системи контролю

Розглядаючи систему контролю як джерело інформації для управління якістю навчання, можна визначити, що головними вимогами до системи контролю є вимоги до змісту та достовірності інформації, необхідної для прийняття правильних та ефективних рішень з управління істотними факторами, які визначають якість навчання. Одержувана інформація повинна забезпечити проведення функціонального аналізу навчального процесу, тобто встановлення причинно-наслідкових зв'язків успішності навчання, факторів, які впливають на неї.

Враховуючи сказане, основними вимогами до системи контролю є: валідність, надійність і точність, об'єктивність та ефективність.

Валідність контролю визначає головне – чи дійсно контролюються (вимірюються) істотні фактори, основні параметри, характеристики цих факторів. Валідність контролю характеризує адекватність спрямованості контролю, а значить й одержуваної інформації, специфіці досліджуваного предмету. Як відомо, характерною рисою педагогічних процесів є неоднозначність їхнього протікання. Результати навчання, виховання і розвитку залежать одночасно від впливу багатьох факторів. Досить, щоб змінився вплив одного-двох факторів, як перебіг і результати процесу будуть істотно відмінними. Неоднозначний, невизначений, імовірнісний характер педагогічних процесів, складний взаємозв'язок різних факторів впливу значно ускладнює роботу зі створення адекватної моделі процесу навчання. А завдання забезпечення валідності контролю саме й потребують побудову такої моделі.

Об'єктивність контролю характеризує ступінь виключення суб'єктивного, особистісного фактора при проведенні контролю. Об'єктивність забезпечується ідентичністю умов проведення контрольних заходів, процедур і вимог, уніфікації засобів виміру (програм, завдань та критеріїв оцінювання), необхідною статистикою, тобто достатнім, репрезентативним розміром вибірки при вибірковому контролі, однаковою обробкою отриманої інформації, однозначною інтерпретацією результатів контролю. Таким чином, тільки єдина теоретико-методологічна основа контролю та повна стандартизація діагностичного процесу забезпечують об'єктивність, а саме і порівнянність результатів контролю.

Надійність (реліабельність) і точність – взаємозалежні вимоги, які визначають, врешті-решт, певну вірогідність результатів вимірювання, що виконане за допомогою того чи іншого інструментарію. Точність характеризується помилкою вимірювання, довірчим інтервалом, а надійність – довірчою ймовірністю.

Ефективність контролю визначається успішністю вирішення його головних завдань із найменшою витратою сил, засобів і часу. Ефективність контролю забезпечується відповідністю змісту, форм і методів контролю поставленим цілям, а також науковістю методів і глибиною аналізу результатів, повноцінністю використання висновків і рекомендацій для управління навчально-виховним процесом і функціонуванням навчального закладу.

Перелічені вище основні вимоги варто доповнити додатковими вимогами:

- систематичність та планованість вимагає вчасне доведення до контрольованих підрозділів термінів, змісту, умов контролю та критеріїв оцінювання діяльності;
- гласність контролю, яка вимагає гласне доведення до всіх суб'єктів контролю аргументованих результатів і висновків;
- забезпечення психолого-етичних аспектів при проведенні контролю, на підставі високої компетентності, коректності та доброзичливості тих, хто перевіряє.

3. Види, рівні та форми контролю якості навчання

3.1. Види контролю

Залежно від поставлених цілей та завдань при перевірці якості навчання застосовуються різні види, рівні та форми контролю.

Рис. 10.3. Види контролю

Розглянемо призначення різних видів контролю.

Вхідний контроль. Завданням вхідного контролю є визначення рівня готовності студентів до вивчення нової навчальної дисципліни. Вхідний контроль проводиться на першому занятті з дисципліни. Контрольні завдання вхідного контролю мають відповідати програмі дисципліни, яка забезпечує нову навчальну дисципліну та бути націленими на перевірку основних знань й умінь, на які спирається майбутнє вивчення дисципліни. Метою вхідного контролю є забезпечення ефективної навчальної роботи та високої якості засвоєння нової навчальної дисципліни.

Вхідний контроль на початку навчання студентів на першому курсі називають нульовим, він проводиться за програмами певних дисциплін середньої школи.

За результатами вхідного контролю проводиться адаптація навчальної дисципліни (розподіл годин, методика навчання та ін.) з урахуванням рівня підготовки студентів та

корекція попередньої підготовки студентів шляхом проведення додаткових занять, консультацій тощо. Таким чином, основна функція вхідного контролю діагностико-коригуюча.

Поточний контроль проводиться викладачем на всіх видах аудиторних занять. Основним завданням поточного контролю є перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної, запланованої навчальної роботи. Поточний контроль необхідний також для діагностування ходу дидактичного процесу, виявлення його динаміки, зіставлення реально досягнутих на окремих етапах результатів із запроєктованими. Крім власне прогностичної функції поточний контроль стимулює навчальну роботу студентів, сприяє своєчасному визначенню прогалин у засвоєнні матеріалу, підвищенню загальної продуктивності навчання. Метою поточного контролю є забезпечення ефективності навчального заняття завдяки оперативному зворотному зв'язку між викладачем і студентами в процесі навчання, а також формування мотивації навчальних досягнень у студентів. Інформація, яку отримують завдяки поточному контролю, використовується як викладачем – для корекції методів і способів навчання, так і студентами – для планування самостійної роботи. Таким чином, поточний контроль виконує коригуючу, організуючу, виховну та мотиваційно-стимулюючу функції.

Поточний контроль може бути як фронтальним (масовим), так і вибіркоким, може проводитися у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, або автоматизованого (комп'ютерного) контролю на практичних заняттях, лекціях, колоквіумах лабораторних робіт, або у вигляді оцінювання виступів студентів на семінарських заняттях тощо.

Поточний контроль проводиться з навчального матеріалу, що задано на самостійну роботу, за матеріалами попередньої лекції, практичного заняття тощо. Питання (завдання) для поточного контролю (їхня кількість звичайно не перевищує 6...8) формуються так, щоб охопити всю сукупність знань, умінь, що були сформовані протягом останніх 2-3 занять. Тривалість фронтального поточного контролю не має перевищувати 10...12 хвилин.

Результати поточного контролю, так звана поточна успішність, має враховуватися викладачем при виставленні екзаменаційної оцінки та є основною підставою для виставлення заліку з дисципліни.

Більш ефективно та системно облік поточної успішності студентів забезпечується при використанні рейтингових систем оцінювання. Принципи побудови таких систем будуть розглянуті пізніше.

Рубіжний контроль – це контроль знань студентів після вивчення логічно завершеної частини (модуля, розділу) навчальної програми дисципліни. Рубіжний контроль може проводитися у формі контрольної роботи, розрахункових і розрахунково-графічних завдань, курсового проекту (роботи) та ін. Рубіжний контроль може бути тематичним (проводиться після вивчення певного розділу, теми навчальної дисципліни) або календарним (2-3 «рубежі» у семестрі).

Метою рубіжного контролю є проміжна атестація студентів, тому він є масовим контролем, тобто проводиться одночасно для всіх студентів. Рубіжний контроль, як і поточний контроль, забезпечує формування в студентів відповідного уявлення про рівень своєї підготовки з дисципліни.

Вид і терміни проведення рубіжного контролю, вимоги до його змісту та використання результатів визначаються рішенням відповідної кафедри й мають бути зазначені у робочих навчальних планах і робочих програмах навчальних дисциплін та іншій методичній літературі.

Тематичний рубіжний контроль з навчального модулю дисципліни (модульний контроль) є необхідним елементом модульної або модульно-рейтингової технології навчання (навчального процесу). Рубіжний контроль поліпшує оперативне управління навчальним процесом, сприяє ритмічній, планомірній роботі студентів. Основними функціями рубіжного контролю є діагностична, навчальна та організуюча.

Підсумковий контроль. Завданням підсумкового контролю є оцінювання результатів навчання студентів на певному етапі навчання. Підсумковий контроль включає семестровий контроль та державну атестацію студентів. Всі види підсумкового контролю є масовими.

Семестровий контроль з певної навчальної дисципліни проводиться відповідно до робочого навчального плану у вигляді семестрового екзамену, диференційованого заліку або заліку. Завдання семестрового контролю – підведення підсумку спільної діяльності студентів і викладача протягом семестру.

Метою семестрового контролю є переведення студентів на наступний етап навчання й оцінювання якості навчального процесу. Аналіз результатів семестрового контролю, який в обов'язковому порядку проводиться на кафедрах, надає можливість виявити недоліки підготовки студентів з дисципліни, забезпечити корегування робочих програм навчальних дисциплін, удосконалити організацію навчального процесу та методичку проведення занять. Таким чином, функціями семестрового контролю є контролююча, навчальна, виховна та коригуюча.

Семестровий контроль проводиться в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою дисципліни. Форми проведення семестрового контролю з дисципліни, зміст і структура екзаменаційних білетів (контрольних завдань), критерії оцінювання рівня підготовки студентів визначаються та затверджуються рішенням відповідної кафедри.

Семестровий контроль є, насправді, продовженням навчання. У період підготовки до екзамену студенти систематизують, поглиблюють та зміцнюють знання й уміння з дисципліни. Досвід показує, що тільки готуючись до екзамену, студент здобуває цілісне уявлення про навчальну дисципліну. Період підготовки до екзамену – період серйозної та продуктивної роботи студента. Про це свідчать екзаменаційні консультації, на яких студенти задають, як правило, глибокі та змістовні запитання. Лише на екзамені викладач може перевірити володіння системними знаннями, уміння самостійно вибирати потрібні методи аналізу, оптимізації, аргументовано відстоювати свою точку зору тощо.

Особливістю заліку як виду семестрового контролю є те, що оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу дисципліни робиться на підґрунті тестування, поточного опитування та оцінювання якості виконання протягом семестру певних робіт на практичних, семінарських і лабораторних заняттях.

Семестровий залік планується при відсутності екзамену і не передбачає обов'язкової присутності студента на заліковому заході. У разі неможливості позитивного оцінювання

деяких студентів, з ними на останньому занятті проводиться співбесіда, залікова контрольна робота тощо.

Випускна атестація студентів проводиться екзаменаційною комісією (ЕК) після закінчення навчання за програмою певного рівня вищої освіти. Основним завданням випускної атестації є встановлення відповідності рівня підготовки студента вимогам СВО. Метою випускної атестації є присвоєння здобувачу вищої освіти певного ступеня вищої освіти та видача дипломів про вищу освіту. Отже основною функцією державної атестації є контролююча.

Випускна атестація проводиться у формі випускного екзамену з окремих фахових дисциплін (або комплексного екзамену) або/та захисту випускної роботи (дипломного проекту/роботи або магістерської дисертації). Форма випускної атестації визначається відповідним СВО.

Виконання випускної роботи є продовженням навчання, у цей час здійснюється синтез фахових знань, формується досвід виконання професійних завдань, формуються корисні риси характеру особи – відповідальність, наполегливість, дисциплінованість, активність й акуратність та ін. Отже, випуск-на атестація виконує навчальну та виховну функції.

Результати роботи ЕК обговорюються на засіданнях відповідних випускових кафедр, а узагальнені результати обговорюються Радами факультетів та Вченими радами ЗВО. З урахуванням зауважень і пропозицій ЕК робиться корекція навчальних планів, програм навчальних дисциплін та технологій навчання. У цьому виявляється коригуюча функція випускної атестації.

Контроль залишкових знань. Завданням цього контролю є встановлення надійності, стійкості знань та умінь. Метою такого контролю є, як правило, порівняльний аналіз якості навчання окремими викладачами, ефективності різних методик та ін.

Контроль залишкових знань здійснюється через деякий час після здачі семестрового екзамену. Це переважно вибірковий контроль. Контролю підлягає декілька навчальних груп, у яких застосовувались експериментальні методики навчання, а також інші групи, як еталонні (контрольні).

Основні характеристики різних видів контролю подані у табл. 10.1.

Таблиця 10.1. Характеристика видів контролю

<i>Вид контролю</i>	<i>Завдання</i>	<i>Цілі</i>	<i>Заходи з управління якістю</i>	<i>Функції</i>
Вхідний	Визначення рівня готовності студентів засвоювати дисципліну	Забезпечення ефективного вивчення дисципліни	Адаптація навчальної дисципліни (корекція розподілу годин). Корекція підготовки студентів (проведення додаткових занять)	Діагностико-коригуюча

<i>Вид контролю</i>	<i>Завдання</i>	<i>Цілі</i>	<i>Заходи з управління якістю</i>	<i>Функції</i>
Поточний	Перевірка ступеня готовності студентів до виконання конкретної навчальної роботи	Мотивація студентів (мотиви досягнення). Забезпечення ефективності заняття	Корекція плану та методів проведення заняття	Діагностико-коригуюча, організуюча, виховна, мотиваційно-стимулююча
Рубіжний	Проміжна атестація студентів	Забезпечення оперативного управління навчально-виховним процесом, підвищення його ефективності	Індивідуальна робота з невстигаючими студентами	Діагностико-коригуюча, навчаюча, організуюча
Семестровий	Підведення підсумків спільної діяльності студентів із викладачем	Оцінка якості навчального процесу. Переведення студентів на наступний етап навчання	Корекція робочих навчальних програм, удосконалення методики навчання	Контролююча, навчальна, організуюча, коригуюча, виховна
Випускна атестація	Встановлення відповідності рівня підготовки студентів вимогам стандартів вищої освіти	Видача дипломів про здобуття вищої освіти та відповідного ступеня	Корекція навчальних планів і програм, технологій навчання	Контролююча, коригуюча, навчальна, виховна
Контроль залишкових знань	Визначення стійкості, надійності знань і умінь студентів	Порівняльний аналіз якості навчання. Перевірка ефективності експериментальних технологій, акредитаційна експертиза	Удосконалення технологій навчання	Діагностична, коригуюча, контрольна

3.2. Рівні контролю

Залежно від рівня ієрархії керування навчальним процесом розрізняють наступні рівні контролю: самоконтроль, кафедральний, факультетський, ректорський, міністерський.

Самоконтроль призначений для самостійного оцінювання студентом рівня підготовки й ефективності власної навчальної роботи з дисципліни. Для проведення самоконтролю в навчальних посібниках і підручниках з кожної теми (розділу), а також у методичних рекомендаціях до лабораторних робіт передбачаються питання для самоконтролю. Більша ефективність самоконтролю забезпечується спеціальними програмами самоконтролю та самооцінювання, що є складовими частинами автоматизованих навчаючих систем.

Кафедральний контроль якості навчання проводиться у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролів і забезпечує вирішення відповідних, розглянутих вище, завдань. Цей рівень контролю є внутрішнім щодо навчального процесу, є підґрунтям саморегуляції та самоорганізації системи навчання.

Факультетський, ректорський і міністерський контролі є різними рівнями зовнішнього контролю (стосовно навчального процесу). Вони призначені для перевірки та порівняльного аналізу ефективності навчальної роботи на кафедрах, виявлення недоліків і надання допомоги, виявлення та поширення передового досвіду. Міністерський контроль проводиться при атестації й акредитації окремих спеціальностей та ЗВО у цілому, а також при випускній атестації здобувачів ВО з метою визначення відповідності рівня підготовки випускників державним вимогам.

3.3. Форми контролю

Форма контролю з дисципліни, у тому числі і семестрового контролю, визначається рішенням відповідної кафедри. Вибір форми контролю залежить від мети, змісту, методів проведення контролю, особливостей навчальної дисципліни, традицій кафедри. Сьогодні знаходять застосування наступні форми контролю якості підготовки студентів: усний контроль, письмовий контроль, комбінований і тестовий контроль. Кожний із цих форм має свої переваги та недоліки.

Усний контроль має наступні переваги: висока валідність контролю завдяки гнучкості та можливості адаптації до психологічних особливостей студента; висока точність і глибина перевірки знань, навичок й умінь; можливість перевірки якості мови студента, міцності знань, здатності захищати, відстоювати свою точку зору, свої погляди. Усний контроль дозволяє максимально використати виховний фактор, виховний вплив викладача.

До недоліків усного контролю варто віднести зниження надійності оцінювання через розходження складності окремих екзаменаційних білетів, розбіжності вимог різних викладачів, відмінності в їхньому рівні строгості при оцінюванні тієї ж самої відповіді, розходжень у професійній кваліфікації викладачів, можливої необ'єктивності викладача (з психологічних або інших причин) до оцінювання відповідей деяких студентів (іноді оцінки, що виставляють студентам, виявляються недостовірними через побоювання викладача, що вони будуть використані для оцінювання роботи самого викладача).

Процес контролю – це одна з найбільш трудомістких і відповідальних операцій у навчанні, пов'язана з гострими психологічними ситуаціями як для студентів, так і для викладачів. Особливо значні стресові навантаження при усному контролі.

Письмовий контроль має низку переваг. По-перше, забезпечується більша об'єктивність, яка психологічно і фактично ґрунтується на документуванні відповідей, а значить є можливість обговорення результатів у будь-який час. По-друге, може бути забезпечена висока надійність завдяки визначенню та використанню чітких і конкретних критеріїв оцінювання. І, нарешті, знижується стресова напруга, як для студента, так і для викладача. Письмовий контроль дозволяє досить швидко перевірити значну кількість студентів.

Недоліки письмового контролю: можливість неадекватної оцінки через використання шпаргалок і «взаємодопомоги»; більш складна організація, відсутність адаптації контролю до індивідуальних особливостей і рівня підготовки студента, важко перевірити процес мислення студента, його вміння відстоювати свою точку зору. Все це зніжує валідність та точність контролю.

Комбінований контроль проводиться у два етапи. На першому проводиться письмовий контроль, а на другому – співбесіда зі студентом на основі перевіреної контрольної роботи. Комбінований контроль об'єднує переваги усного та письмового. Недоліком комбінованого контролю є його більша трудомісткість. Прикладом комбінованого контролю є рецензування, а потім захист курсових проектів і робіт, захист семестрових контрольних робіт студентами-заочниками.

Тестовий контроль є різновидом письмового, але має свої особливості. Основною перевагою тестового контролю є висока об'єктивність вимірювання ступені підготовки студентів. Більш докладно проблеми тестового контролю будуть розглянуті нижче.